

Belangrijkste conclusies

Seks onder je 25e 2017

Representatief onderzoek

In deze derde editie van Seks onder je 25e hebben Rutgers en Soa Aids Nederland intensief samengewerkt met GGD'en, het RIVM, het CBS en I&O Research. Seks onder je 25e maakt deel uit van de Leefstijlmonitor (Seks onder je 25e/Leefstijlmonitor, Rutgers/Soa Aids Nederland i.s.m. RIVM, 2017). Het onderzoek is gefinancierd door VWS.

Seks onder je 25e 2017 is een grootschalig representatief onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland. In 2005 deden bijna 5000 jongeren voor de eerste keer mee aan een dergelijk onderzoek (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). In 2012 waren dit bijna 8000 jongeren (De Graaf, Kruijjer, Van Acker & Meijer, 2012). In 2017 hebben 15 van de 25 GGD'en gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zicht te krijgen op de seksuele gezondheid van jongeren in hun eigen regio met een opgehoogde steekproef. Mede dankzij deze regionale ophogingen hebben 20.500 jongeren een digitale vragenlijst ingevuld met vragen over een breed scala van aan seksualiteit gerelateerde thema's. Jongeren werden zowel via scholen voor voortgezet onderwijs als via een door het CBS getrokken steekproef uit de gemeentelijke basis administraties (GBA) geworven. De steekproef is representatief voor de populatie jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland.

Seks onder je 25e is een participatief actieonderzoek. Dit houdt in dat tijdens het gehele proces van onderzoek tot actieplan wordt samengewerkt met stakeholders uit beleid, praktijk en onderzoek van (seksuele) gezondheidsbevordering. De uitkomsten van Seks onder je 25e zijn mede het resultaat van de wensen die stakeholders voor het onderzoek hebben aangedragen, uitgaande van de informatie die zij nodig hebben om hun werkzaamheden te kunnen onderbouwen. De belangrijkste uitkomsten worden hieronder beschreven.

Positieve ontwikkelingen

Latere seksuele start

Jongeren beginnen later aan seks. Deze trend geldt voor alle vormen van seks: ook de eerste ervaringen met tongzoenen, voelen en strelen, vingeren en aftrekken en orale seks vinden een tot anderhalf jaar later plaats dan vijf jaar geleden. Nu heeft de helft van de jongeren met 15,8 jaar getongzoend. Met 16,5 jaar heeft de helft wel eens gevoeld en gestreeld. Ruim een jaar later (met 17,6 jaar) heeft de helft van de jongeren ervaring met vingeren of aftrekken en met 18,2 jaar heeft de helft van de jongeren orale seks gehad. Met 18,6 jaar heeft de helft van de jongeren geslachtsgemeenschap gehad. In 2012 was dat nog met 17,1 jaar. Op basis van Seks onder je 25e is moeilijk te zeggen waar deze verschuiving vandaan komt. Van de jongeren die geen seks hebben zegt 46% van de jongens en 59% van de meisjes dat ze zichzelf te jong vinden. Mogelijk hanteren jongeren nu een andere norm ten aanzien van de leeftijd waarop jongeren seks horen te hebben. Het opschuiven van de leeftijd van de eerste keer seks is niet direct 'goed' of 'slecht'. Wel positief is dat de groep jonge starters (jongeren die hun eerste geslachtsgemeenschap voor het 14e jaar hebben) kleiner is geworden. Dit is een gunstige trend, omdat jonge starters minder weerbaar zijn en zichzelf minder goed beschermen tegen ongeplande zwangerschap en soa (zie verderop in deze samenvatting bij 'groepen die aandacht blijven behoeven').

De meeste seksueel ervaren jongeren genieten van seks. In deze groep zegt 94% van de jongens en 90% van de meisjes dat ze seks fijn vinden. De meeste seksueel ervaren jongeren zeggen ook te weten wat ze lekker vinden. Dat seks fijn en opwindend is, zijn ook de meest genoemde redenen voor seks. Onder seksueel ervaren jongeren geeft in 2017 een groter deel aan dat ze seks belangrijk vinden dan in 2012.

Seksueel plezier

De sekseverschillen in seksueel plezier zijn opvallend klein. Jongens en meisjes lijken op dit vlak dicht bij elkaar te zijn gekomen. Het onderzoek laat ook zien dat praten met de laatste partner samenhangt met meer seksueel plezier. Het is daarom gunstig dat de groep jongeren die regelmatig aan hun partner vraagt wat hij of zij lekker vindt iets groter is geworden.

Afname van seksuele grensoverschrijding

Er is een daling zichtbaar in het aantal jongeren dat seksuele grensoverschrijding meemaakt. In 2012 gaf 5% van de jongens en 17% van de meisjes aan bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap overgehaald of gedwongen te zijn, in 2017 is dit respectievelijk 3% en 14%. Twee procent van de jongens en 11% van de meisjes geeft aan dat ze ooit zijn gedwongen om iets te doen of toe te staan op seksueel gebied wat ze niet wilden. In 2012 was dat respectievelijk 4% en 17%.

Goed beschermd tegen zwangerschap

Het anticonceptiegebruik onder jongeren is hoog. Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruikt 92% van de jongens en 94% van de meisjes een anticonceptiemethode. Dat is iets verbeterd ten opzichte van 2012. Met de laatste partner gebruiken vier op de vijf jongeren altijd anticonceptie. Ook dit is (bij de meisjes) iets verbeterd. Het gebruik van andere anticonceptiemethoden dan de pil is in opkomst. De pil is nog steeds de meest gebruikte methode, maar het gebruik hiervan is sterk afgenomen, van 74% naar 64% onder meisjes met ervaring met geslachtsgemeenschap. Na de pil wordt vooral het spiraaltje veel gebruikt: 11% van de seksueel ervaren meisjes gebruikt deze methode, een verdubbeling ten opzichte van 2012. De verschuiving van pil naar andere anticonceptiemethoden is positief te noemen, omdat meisjes zorgvuldiger lijken te kiezen voor een methode die bij ze past. Twee derde van de meisjes kreeg bij het anticonceptieconsult ook informatie over tenminste één ander voorbehoedmiddel. De verschuiving van pil naar langwerkende anticonceptiemethoden brengt daarnaast minder risico op gebruikersfouten met zich mee (zoals het vergeten van de pil).

Toleranter ten aanzien van homoseksualiteit

Het aantal jongeren dat uitingen van homoseksualiteit afkeurt is sterk gedaald. In 2012 keurde de helft van de jongens en een kwart van de meisjes het af als twee jongens elkaar zoenen op straat, in 2017 is dat percentage vrijwel gehalveerd.

Thema's die aandacht (blijven) behoeven

Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruiken, net als in 2012, ruim zeven op de tien jongeren een condoom, maar bij latere seksuele contacten wordt het condoom vaak achterwege gelaten. Bij jongens is condoomgebruik met de laatste partner ook behoorlijk afgenomen. In 2017 gebruikte 29% van de jongens en 19% van de meisjes altijd condooms met de laatste sekspartner. In 2012 was dat respectievelijk 37% en 21%.

Condoomgebruik

De belangrijkste redenen om geen condoom te gebruiken zijn dat er andere anticonceptie wordt gebruikt, dat ze elkaar vertrouwden of dat het minder lekker is. Die laatste reden geven jongens vaker (58%) dan meisjes (45%). Zorgelijk is dat ook bij losse contacten het condoomgebruik laag is. Ruim vier op de tien jongeren voor wie de laatste sekspartner een one-nightstand was, geeft aan dat hierbij geen condoom werd gebruikt. Van de jongeren die vaker seks, maar geen relatie hadden met de laatste sekspartner, gebruikte driekwart niet altijd condooms. Het bij je dragen van condooms is een belangrijke voorspeller voor het gebruik ervan. Toch denken veel jongeren negatief over het bij zich hebben van condooms. Veertig procent van de jongens en dertig procent van de meisjes vindt dat je op seks uit bent als je condooms bij je hebt. Het bij je dragen van condooms lijkt bovendien een 'mannending'. Van de seksueel ervaren jongens heeft 52% meestal of altijd condooms bij zich, bij meisjes is dat 25%.

Testen op soa's

Van de jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks, liet 13% van de jongens en 18% van de meisjes zich in de afgelopen 12 maanden testen op soa en/of hiv. Dit

is iets afgenomen ten opzichte van 2012. Het aantal positieve soa en/of hiv testen is gelijk gebleven. In de totale groep heeft een op de tien jongens en een op de zes meisjes van 12 tot 25 jaar zich ooit laten testen op soa en 5% van de jongens en 6% van de meisjes op hiv. Ongeveer een derde van de jongeren gebruikt met nieuwe partners wel condooms, maar stopt hier na een tijdje mee. Driekwart van de jongens en twee derde van de meisjes die met de laatste sekspartner stopten met condooms, liet zich hierbij beide niet testen. Aan alle jongeren die zich hebben laten testen is gevraagd wat de reden was om zich te laten testen. De belangrijkste redenen zijn dat iemand onveilige seks heeft gehad, zeker wil zijn dat hij of zij geen soa heeft of het slim vindt om zichzelf af en toe te laten testen. De belangrijkste reden om dit niet te doen, is het idee dat ze geen risico hebben gelopen. Andere redenen waren dat ze geen lichamelijke klachten hadden of geen onveilige seks hadden gehad.

Ongeplande zwangerschap en abortus

Zestien van de 1000 jongens en 24 van de 1000 meisjes in dit onderzoek kregen ooit in hun leven te maken met een ongeplande zwangerschap. Bij 9 op de 1000 jongens onderging een meisje dat zwanger van hen was een abortus en 11 op de 1000 meisjes ondergingen ooit zelf een abortus. Dit is laag in vergelijking met andere landen (Sedgh, Finer, Bankole, Eilers & Singh, 2015). Toch verdient dit thema extra aandacht, omdat er een taboe lijkt te rusten op het ondergaan van een abortus. Van de meisjes met een abortuservaring geeft 59% aan er niet makkelijk over te praten en bijna de helft van deze meisjes schaamt zich voor hun abortuservaring. Desondanks zegt twee derde van deze meisjes helemaal achter de keuze voor een abortus te staan. Twaalf procent staat hier niet (meer) helemaal achter.

Seksuele grensoverschrijding

Ondanks dat het aantal jongeren dat te maken krijgt met seksuele grensoverschrijding iets is afgenomen, blijft seksuele grensoverschrijding een punt van zorg. Twee procent van de jongens en 11% van de meisjes is ooit gedwongen tot seksuele handelingen. Er is sprake van seksuele grensoverschrijding als iemand gedwongen is tot seksuele handelingen en/of manuele, orale, vaginale of anale seks tegen de wil heeft gehad. Drie procent van de jongens en 14% van de meisjes maakte dit mee. Het meemaken van seksuele grensoverschrijding maakt jongeren kwetsbaar om dit opnieuw mee te maken: een op de twaalf jongens en een op de vijf meisjes die seksuele grensoverschrijding hebben meegemaakt, maakt dit nog een keer mee met iemand anders (revictimisatie). Jongeren die seksuele grensoverschrijding meemaken, praten hier vaak niet over met anderen. Dat geldt vooral voor jongens: 38% van de jongens die seksuele grensoverschrijding meemaken, heeft dit aan niemand verteld. Bij meisjes is dat 24%. Als jongeren er wel over praten, vertellen ze het vooral aan vrienden. Iets meer dan de helft van de jongens en drie op de vijf meisjes die ooit seksuele grensoverschrijding meemaakten, heeft hulp gehad bij de verwerking van deze ervaring.

Kennis en informatiegebruik

De kennis van seksualiteit, voortplanting en soa's is op een aantal punten matig en wat gedaald ten opzichte van 2012. Op school krijgt weliswaar vrijwel iedereen enige informatie over seksualiteit, maar volgens de jongeren gaat deze informatie vooral over anticonceptie, voortplanting en soa/hiv. Alleen voor deze drie thema's geeft een kleine meerderheid van de jongeren aan dat ze hierover voldoende informatie kregen. Over seksuele grensoverschrijding, seksuele diversiteit, seksueel plezier en seks in de media zegt een meerderheid van de jongeren geen of weinig informatie te hebben gekregen. Jongeren beoordelen de informatie die ze op school hebben gekregen over seksualiteit matig (met een 5,8). Daarnaast zijn jongeren vergeleken met 2012 wat minder met hun ouders en vrienden gaan praten over verliefdheid, seks, anticonceptie en soa's. Ook als ze iets willen weten over seks vragen ze het minder snel aan vrienden of vriendinnen en vooral boekjes en tijdschriften worden minder vaak geraadpleegd bij vragen over seks. Jongeren gebruiken vooral internet als informatiebron, maar dat compenseert het verminderde gebruik van andere informatiebronnen niet.

Lichaamsbeeld, onzekerheid en seksuele problemen

Meisjes zijn minder tevreden over hun lichaam dan jongens. Het minst tevreden zijn meisjes over hun buik: een op de drie meisjes is hier ontevreden over, tegenover een op de vijf jongens. De onzekerheid over hun lichaam speelt ook tijdens seks: een kwart van de meisjes voelt zich dan minstens regelmatig onzeker over hoe ze eruit ziet, tegenover een op de zeven jongens. Onder jongens zien we weliswaar meer 'prestatiedrang' dan onder meisjes (driekwart van de jongens vindt het belangrijk om goed te zijn in seks), maar dit maakt deel uit van een positief seksueel zelfbeeld. De groep jongens die bang is om iets verkeerd te doen in bed is ook aanzienlijk kleiner dan de groep die het belangrijk vindt om 'goed' te zijn in seks: een op de vijf jongens is hier minstens regelmatig bang voor. Meisjes hebben vaker een seksueel probleem (20%) dan jongens (9%). Orgasme problemen komen bij meisjes het meeste voor. Een op de vijf meisjes krijgt (bijna) nooit een orgasme en een op de tien meisjes heeft daar behoorlijk of erg veel last van. Van de jongens heeft 2% er behoorlijk of erg veel last van dat ze (bijna) nooit klaarkomen. Ruim een kwart van de meisjes had het afgelopen jaar gedurende tenminste 3 maanden pijn bij het vrijen, bij 7% gebeurde dat vaak of altijd en 5% had daar last van. Bij jongens komt dit vrijwel niet voor.

Nieuwe ontwikkelingen

Online media worden ook gebruikt voor het uitwisselen van naaktfoto's of seksfilmpjes (sexting). Een op de acht jongens en meisjes geeft aan dat ze in het afgelopen half jaar een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf naar iemand hebben gestuurd. In 2012 was dat 6% van de jongens en 4% van de meisjes

Online daten

Online media spelen anno 2017 een grote rol in het leven van jongeren. Dit heeft (ook) zijn weerslag op de relationele en seksuele ontwikkeling. Een deel van de jongeren gebruikt online media voor het ontmoeten van iemand voor seks of een relatie. Een op de zes jongeren ontmoette de laatste sekspartner via online media (meestal een datingapp, zoals Tinder). Het gebruik van datingapps speelt vooral onder jongeren van 18 jaar en ouder. De helft van de totale 18-plussers gebruikte in de afgelopen 6 maanden een datingapp. Een veel kleiner deel (15% van de jongens en 12% van de meisjes in deze leeftijdsgroep) maakte in diezelfde periode een afspraakje via een datingapp en een nog kleiner deel (10% van de jongens en 7% van de meisjes) had in die periode seks met iemand die ze via een datingapp leerden kennen. Binnen relaties wordt online media veelvuldig gebruikt om met elkaar te communiceren, hoewel jongeren de meeste gesprekken nog steeds makkelijker vinden 'in real life' dan in een chat. Alleen de eerste stappen in een relatie (bijvoorbeeld laten weten dat je iemand leuk vindt) vinden jongeren makkelijker in een chat. Latere stappen (bijvoorbeeld iemand beter leren kennen) vinden ze makkelijker in real life.

Sexting

Het komt maar weinig voor dat deze beelden gedeeld worden met anderen, maar als dit gebeurt, vinden veel jongeren dit vervelend. Van de jongeren van wie een naaktfoto of seksfilmpje met anderen werd gedeeld (2% van de jongens en 1% van de meisjes), geeft ruim de helft van de jongens en driekwart van de meisjes aan dat ze dit vervelend vonden. Sexting kan echter ook leuk zijn. Jongens vinden het over het algemeen leuk om beelden te zien en meisjes vinden het vaak leuk als er een foto of filmpje van hen wordt gemaakt. In de totale groep heeft 6% van de jongens en 14% van de meisjes tenminste één ervaring met sexting die ze vervelend vonden.

Veranderende normen en relaties

De attitude ten aanzien van seks zonder relatie of liefde is toleranter geworden. Nu keurt 59% van de jongens en 44% van de meisjes seks zonder verliefdheid goed, in 2012 was dat respectievelijk 44% en 25%. Dit wil overigens niet zeggen dat meer jongeren het voor zichzelf prettig vinden om seks te hebben met iemand op wie ze niet verliefd zijn. De meeste jongeren hebben nog steeds seks binnen een langdurige, vaste relatie. Toch lijken de opvattingen over seks zonder liefde ook door te werken in de seksuele relaties van jongeren zelf. Het percentage jongeren die een monogame, vaste relatie hadden met de laatste sekspartner is afgenomen en de laatste sekspartner is vergeleken met 2012 nu voor meer

jongeren een one-nightstand, een losse partner met wie men vaker seks had, of een vaste partner naast wie men ook seks had met anderen. Wellicht heeft dit iets te maken met het gebruik van online media voor het zoeken, vinden en ontmoeten van partners. Datingapp-contacten zijn - overigens net als contacten in het uitgaansleven en op vakantie - vaker los, snel en kortdurend dan bijvoorbeeld contacten via school of vrienden. Toch geeft ook meer dan de helft van de jongeren die de laatste partner via een datingapp ontmoette aan dat ze een vaste, monogame relatie hadden met deze partner en 41% dat de relatie minstens een jaar duurde.

Groepen die aandacht (blijven) behoeven

Jongste groep (12-14 jarigen)

Onder 12-14 jarigen zijn maar weinig jongeren seksueel actief. Drie procent van de jongens en 2% van de meisjes van deze leeftijd heeft ervaring met geslachtsgemeenschap. Deze groep is vergeleken met 2012 ook kleiner geworden. Toch verdient deze groep extra aandacht in voorlichting, hulpverlening en beleid. De kleine groep die op deze leeftijd wél seksueel actief is, lijkt namelijk minder te zijn toegerust om een seksueel contact veilig, prettig en gewenst te laten zijn. Jongeren van 12-14 jaar hebben vergeleken met oudere jongeren minder kennis over seks, soa's en anticonceptie. Ze geven ook aan minder informatie te hebben gekregen op school, waarden de informatie die ze hebben gekregen lager, zoeken minder online naar informatie en praten minder over seksualiteit met ouders of vrienden. Als ze porno kijken, geven ze vaker dan oudere jongeren aan dat ze de beelden leerzaam en realistisch vinden. Een op de drie jongeren in deze leeftijdsgroep zegt dat je van porno leert wat seks is of wat je moet doen tijdens seks. Meisjes die voor hun 14e jaar seks hadden, werden bij de eerste geslachtsgemeenschap vaker overgehaald. Seksueel ervaren 12- tot en met 14-jarigen denken minder positief over seks en ervaren minder plezier tijdens seks. Bovendien beschermen jongeren zichzelf minder goed tegen zwangerschap en jongens ook minder goed tegen soa wanneer de eerste keer voor het 14e jaar plaatsvindt.

Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zijn conservatiever in hun opvattingen over seks en dit vertaalt zich in hun gedrag.

Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond

Turkse en Marokkaanse jongeren - vooral meisjes - hebben relatief weinig verschillende sekspartners gehad. Mede hierdoor lijkt het risico op soa/hiv onder Turkse en Marokkaanse jongeren iets lager dan bij andere jongeren. Turkse en Marokkaanse meisjes laten zich wel minder vaak testen op soa, maar dat is vanwege de lagere seksuele activiteit in deze groep wellicht ook minder vaak nodig. Toch zijn er ook zorgen. Turkse en Marokkaanse meisjes praten minder vaak met hun ouders over seksualiteit. Ook bij vragen over seksualiteit gaan ze minder vaak naar familie of vrienden. De kennis over seks, soa's en anticonceptie is onder Turkse en Marokkaanse jongeren ook relatief laag. Meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond hebben minder positieve gevoelens over seks, hoewel ze wel iets meer seksueel zelfvertrouwen hebben en een positiever lichaamsbeeld dan andere meisjes. Bij de eerste geslachtsgemeenschap beschermen Turkse en Marokkaanse jongeren zichzelf minder goed tegen zwangerschap en bij meisjes geldt dat ook voor de laatste sekspartner.

Jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond

Binnen deze groep bestaat een minder eenduidig beeld over opvattingen en gedrag. Jongens van Surinaamse afkomst denken bijvoorbeeld relatief positief over seks zonder verliefdheid, terwijl meisjes van Surinaamse afkomst juist relatief conservatief zijn in hun opvattingen. Onder jongens van Antilliaanse afkomst komt het hanteren van een dubbele moraal (het sterker afkeuren van veel sekspartners voor meisjes dan voor jongens) opvallend veel voor. Ook op het gebied van seksuele beleving zien we voor deze groep niet een duidelijk positief dan wel negatief beeld. Antilliaanse jongens hebben relatief veel verschillende sekspartners gehad. Surinaamse en Antilliaanse meisjes laten zich iets vaker testen op soa. Antilliaanse meisjes maken relatief vaak mee dat iemand anders hen naaktfoto's of seksfilmpjes liet zien, dit soort beelden van hen maakte of doorstuurde, of

erom vroeg, maar jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond gebruiken minder vaak een datingapp. Een zorg in deze groep betreft het risico op ongeplande zwangerschap. Zowel bij de eerste geslachtsgemeenschap als met de laatste partner beschermen Surinaamse en Antilliaanse meisjes zich minder goed tegen zwangerschap en Surinaamse meisjes raken vaker (ongepand) zwanger.

Zeer christelijke en islamitische jongeren

Het beeld dat in deze groepen naar voren komt, lijkt sterk op het beeld onder jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst. Deze jongeren zijn vergeleken met andere jongeren conservatiever in hun opvattingen over seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid. In deze groepen hebben minder jongeren seksuele ervaring en de reden hiervoor is vooral dat ze eerst getrouwd willen zijn (dat geldt voor 63% van de zeer christelijke en 55% van de islamitische jongeren in deze groep). Dat deze groepen minder experimenteren met seks is ook zichtbaar in allerlei andere ervaringen. Ze hebben minder wisselende sekspartners, minder vaak seks onder invloed, minder frequent soloseks, kijken minder porno en hebben minder seksuele ervaringen online. Zeer christelijke en islamitische jongeren denken minder positief over seks en beleven minder plezier aan seks met laatste sekspartner. Wel zijn deze jongeren iets meer tevreden over hun lichaam dan niet-gelovige of een beetje christelijke jongeren. Zeer christelijke en islamitische meisjes praten iets minder met hun ouders en vrienden over seksualiteit. De kennis over seks, soa's en anticonceptie is lager, vooral onder islamitische jongeren. Deze jongeren beschermen zichzelf minder goed tegen zwangerschap bij de eerste geslachtsgemeenschap en meisjes ook met de laatste sekspartner. Beide groepen staan echter positiever tegenover een zwangerschap op dit moment, wat wellicht verklaart dat ongeplande zwangerschappen niet vaker voorkomen onder Islamitische en zeer christelijke jongeren. Jongeren uit deze groepen gebruiken echter niet vaker of minder vaak condooms bij de eerste keer of met de laatste partner en ook in testgedrag zien we geen verschil.

Laagopgeleide jongeren beginnen weliswaar eerder aan seks, maar lijken ook eerder klaar met experimenteren en zich eerder te settelen. Laagopgeleide meisjes wonen bijvoorbeeld vaker samen of zijn getrouwd. Ook hebben ze minder verschillende sekspartners gehad. Toch lopen zij op een aantal punten wat meer risico dan hoogopgeleide jongeren. Vergeleken met 2012 lijken de verschillen tussen laag- en hoogopgeleide jongeren kleiner te zijn geworden. Daarnaast komt nu naar voren dat hoogopgeleide jongeren op bepaalde gebieden ook risico lopen. Hoogopgeleide jongeren beginnen wat later aan seks dan laagopgeleide jongeren, maar eenmaal begonnen zijn zij over het algemeen seksueel actiever dan laagopgeleide jongeren.

Laag opgeleide jongeren

Ten eerste hebben zij minder kennis over seks, soa's en anticonceptie en lijken zij minder toegang te hebben tot informatie. Met vragen over seks gaan ze minder vaak naar vrienden, hulpverleners, boeken of tijdschriften en internet. Ze zoeken hun antwoorden eerder bij familie en op school, maar jongens waarderen de informatie van school lager dan hoogopgeleide jongens. Een tweede punt van zorg in deze groep zijn de ervaringen met seksuele grensoverschrijding. Laagopgeleide jongeren werden bij de eerste geslachtsgemeenschap iets vaker overgehaald (zowel jongens als meisjes) dan hoogopgeleide jongeren. Vier procent van de laagopgeleide jongens en 16% van de laagopgeleide meisjes maakten ooit in hun leven seksuele grensoverschrijding mee. Dat is meer dan bij hoogopgeleide jongeren. Ook hebben deze jongeren vaker negatieve ervaringen met sexting. Tenslotte lopen laagopgeleide jongeren relatief veel risico op ongeplande zwangerschap. Ze gebruiken bij de eerste geslachtsgemeenschap iets vaker geen anticonceptie en minder vaak consequent anticonceptie met de laatste sekspartner. Ondanks de relatief positieve houding tegenover zwangerschap op dit moment, krijgen zij ook vaker te maken met zwangerschap, zowel gepland als ongepland en ongewenst.

Hoog opgeleide jongeren

Deze jongeren hebben vaker seks dan laagopgeleide jongeren. Ze hebben meer sekspartners, zowel in hun leven als in het afgelopen jaar. Ze staan positiever tegenover seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid. Vergeleken met laagopgeleide jongeren hebben ze vaker seks onder invloed van alcohol, gebruiken ze vaker een datingapp (ook voor daadwerkelijke afspraakjes en seks) en jongens maken en versturen ook vaker seksueel getinte beelden van zichzelf. Ze praten vaker met vrienden over seksualiteit en jongens ook met hun ouders en laatste sekspartner. Deze hoge mate van seksuele activiteit en positieve houding tegenover seks zien we echter niet terug in de bescherming

tegen soa en hiv. Hoogopgeleide jongeren gebruiken niet vaker condooms en laten zich ook niet vaker testen op soa dan laagopgeleide jongeren.

Homoseksuele, biseksuele en lesbische jongeren

Vier procent van de jongens en 3% van de meisjes voelt zich ook, vooral of uitsluitend seksueel aangetrokken tot seksegenoten. Deze homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren verschillen op een aantal punten van heteroseksuele jongeren. In 2017 werd voor het eerst de context van de eerste keer seks met een seksegenoot in kaart gebracht en die verschilt op een aantal punten aanzienlijk van de eerste keer in een hetero context. De eerste seks met een seksegenoot komt bijvoorbeeld vaker geheel onverwacht en de ander is vaker een losse partner en/of onbekende. Grote verschillen tussen homo- en biseksuele en heteroseksuele jongens zijn ook te zien in het gebruik van online media in relatie tot seks. Van de homo- en biseksuele jongens van 17 jaar en ouder heeft 44% in de afgelopen 6 maanden seks gehad met iemand die ze via een datingapp hadden leren kennen. Bij heteroseksuele jongens is dat 6%. Ook heeft 72% van de homo- en biseksuele jongens ervaring met sexting in het afgelopen half jaar, tegenover 44% van de heterojongens. Jongens die seks hebben met jongens of mannen verdienen extra aandacht als het gaat om soa en hiv. Voorafgaand aan de eerste keer seks met een jongen of man praat een minderheid (31%) over het voorkomen van soa of hiv. Bij de eerste keer orale of anale seks met een jongen of man gebruikte 61% geen condoom en 39% gebruikte nooit condooms met de laatste mannelijke sekspartner. Ook laten homo- en biseksuele jongens zich vaker testen op soa en/of hiv dan heteroseksuele jongens en er wordt vaker een soa bij hen vastgesteld. Ten slotte krijgen vooral homo- en biseksuele jongens veelvuldig te maken met discriminatie en geweld. Twee op de vijf werd wel eens uitgescholden vanwege de seksuele voorkeur, een op de zes werd wel eens bedreigd en een op de negen is wel eens geschopt en geslagen. Lesbische en biseksuele meisjes krijgen hier minder mee te maken.

Jongeren met negatieve jeugdervaringen

Emotionele verwaarlozing en psychische en fysieke mishandeling thuis voor het 16e jaar hangen negatief samen met seksuele gezondheid in brede zin. Jongeren die dit hebben meegemaakt zijn eerder seksueel actief, kregen vaker te maken met ongeplande zwangerschap en hebben een grotere kans op een negatieve ervaring met sexting of een ervaring met seksuele grensoverschrijding in het algemeen. Ook psychische gezondheid hangt samen met seksuele gezondheid, hoewel hier nog sterker dan bij emotionele verwaarlozing of mishandeling thuis geldt dat niets gezegd kan worden over de richting van deze verbanden. Zo hangt een goede psychische gezondheid samen met een latere seksuele start, consequent anticonceptiegebruik, minder vaak testen, minder ervaringen met grensoverschrijding en minder negatieve ervaringen met sexting.

Van onderzoek naar actie

Seks onder je 25e is een uniek onderzoek. Geen enkele andere studie onderzoekt seksuele gezondheid in zo'n breed perspectief onder een representatieve steekproef. Een grote groep van betrokken stakeholders heeft hun wensen aangedragen voor dit onderzoek, zodat de vragenlijst en daarmee de uitkomsten zijn toegesneden op de behoeften van het werkveld. Uniek is ook dat in 2017 15 GGD's gekozen hebben voor een ophoging in de eigen regio, zodat er ook een representatief beeld is van de seksuele gezondheid van jongeren in de eigen regio. Daarnaast is mede dankzij deze ophogingen de totale steekproef bijna verdrievoudigd naar 20.500 jongeren van 12 tot 25 van 20.500 jongeren van 12 tot 25 jaar. De omvang van de steekproef maakte het ook mogelijk de seksuele gezondheid te bestuderen van specifieke subgroepen zoals jonge starters of bepaalde etnische en religieuze groepen. Het onderzoek laat zien dat het op verschillende terreinen nog steeds goed of zelfs beter gaat met de seksuele gezondheid van jongeren. Jongeren

nemen de tijd voor hun seksuele start, genieten van seks en beschermen zichzelf goed tegen zwangerschap. Ook werden nieuwe ontwikkelingen zichtbaar, bijvoorbeeld in het gebruik van online media in relatie tot seks en in de acceptatie van seks zonder liefde. Er zijn echter ook zorgen. Seksuele grensoverschrijding komt nog te vaak voor, er is veel onzekerheid onder meisjes, er rust een taboe op het praten over abortuservaringen en bescherming tegen soa en hiv laat te wensen over.

De resultaten van dit onderzoek zijn besproken met betrokken partijen die actief zijn op het gebied van jongeren en seksuele gezondheid. De resultaten werden geduid, prioriteiten zijn benoemd en aanbevelingen voor interventies, beleid en verder onderzoek zijn geformuleerd. Alle input van de verschillende organisaties zijn verwerkt tot één actieplan voor de toekomst. Het actieplan is samen met deze rapportage over de resultaten en het populaire boekje '103 vragen over jongeren en seks' het eindproduct van dit participatieve actieonderzoek.

Referenties

- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Kruijer, H., Acker, J. van, & Meijer, S. (2012). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017. Delft: Eburon.
- Koelen, M.A. & Ban, A.W. van den (2004). Health education and health promotion. Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Sedgh, G., Finer, L.B., Bankole, A., Eilers, M.A., & Singh, S. (2015). Adolescent pregnancy, birth, and abortion rates across countries: Levels and recent trends. *Journal of Adolescent Health*, 56, 223-230.

Colofon

Voor vragen over de resultaten van het onderzoek kunt u bellen met Ingvil van de Lisdonk, communicatieadviseur Rutgers: 06-34102379.

Voor vragen over de participatieve aanpak en de thema's soa en hiv en condoomgebruik, kunt u bellen met Karolien Maris, persvoorlichter van Soa Aids Nederland: 06-15828101.

© Rutgers en Soa Aids Nederland 2017